

прав представників національних меншин. Таких справ було 72 із 4 922, що поступили на ім'я омбудсмена Павла Кондрача.³ Найбільше йшлося про порушення ч.2 ст.48 Конституції Словаччини (права громадянина на публічний розгляд справи, без необґрунтованих зволікань, бути присутнім під час процесу та заперечувати будь-яке свідчення, що додається) судами, прийнятих ними рішень та недотримання процедури при розгляді справ.

Правда, деякі словацькі дослідники, зокрема Зузанна Фіалова зазначає: це не є великим доказом ефективності роботи даної інституції якщо порівняти з аналогічними в Чехії та Угорщині, де за один рік надходить стільки ж звернень, а польський омбудсмен отримує таку кількість за місяць.⁴ З такою оцінкою інституту омбудсмена Словаччини важко погодитися, адже дана Інституція є новою в країні. Вона в стадії розвитку і робить лише перші кроки.

Зроблений нами аналіз функціонування інституту омбудсмена виявив і деякі інші причини, що не сприяли збільшенню розгляду справ:

- відсутність широкої інформації через різні форми (пресу, радіо, телебачення, зустрічі, рекламу і т.п.) серед населення країни про наявність інституту омбудсмена;

- недостатня доступність до місць розташування даної структури (знаходяться здебільшого на окраїнах центральних міст), що для людей з низькою зарплатою і неосвічених є обтяжуючою умовою подання скарг;

- відсутність роз'яснення прав людини щодо звернення в дану інституцію.

Вирішення цих та інших проблем сприятимуть ефективності роботи даного органу охорони прав і свобод людини.

ЗМІСТ

Лемак В.В. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ В 1999-2004 pp.	3
Peter Mosný FAŠISTICKÉ REŽIMY A TVORBA ŠTÁTNYCH ORGÁNOV.....	15
Peter Mosný ZÁKLADNÉ ZNAKY STRANÍCKEHO SYSTÉMU V DIKTÁTORSKÝCH REŽIMOCH TALIANSKA, NEMECKA A SLOVENSKA.....	20
Peter Mosný FORMY STAVOVSKÉJ KORPORAČNEJ SÚSTAVY V TALIANSKU, NEMECKU A NA SLOVENSKU.....	23
Peter Mosný ŠTÁTOPRÁVNE VÝCHODISKÁ SLOVÁKOV A MARTINSKÉ MEMORANDUM.....	27
Peter Mosný POVSTALECKÁ SLOVENSKÁ NÁRODNÁ RADA A SLOVENSKÁ ŠTÁTNOŠŤ.....	31
Barna Mezey DIE ÖSTERREICHISCHE STRAFVOLLZUGSPOLITIK IN UNGARN WÄHREND DER DIKTATUR (1849-1861).....	36
Blažena Antalová REFORMY DIKTÁTORA LUCIA CORNELIA SULLU V POSLEDNOM OBDOBÍ RÍMSKEJ REPUBLIKY.....	46
Blažena Antalová DIKTATÚRY V DEJINÁCH RÍMSKEJ REPUBLIKY.....	51
Blažena Antalová CATILINOVO SPRISAHANIE - REÁLNE OHROZENIE DEMOKRATICKÝCH PRINCÍPOV REPUBLIKÁNSKEHO RÍMA?.....	55
Vladimír Vrana BRATIA GRACCHOVCI - ÚTOK NA ÚSTAVNOŠŤ A PRÁVNÝ PORIADOK RÍMSKEJ SPOLOČNOSTI?.....	60
István Stipta DIE VORGESCHICHTE DER MODERNEN DIKTATUREN: DIE TYPEN DES ABSOLUTISMUS UND DIE EIGENTÜMLICHKEITEN DER ABSOLUTISTISCHEN STAATSVERWALTUNG.....	65
Róbert Jäger ZÁSAHY NEMECKÉHO DIKTÁTORSKÉHO REŽIMU DO SLOVENSKEJ VLÁDNEJ MOCI A JEHO NÁSLEDNÉ ZMENY V PROTÍŽDOVSKOM ZÁKONODARSTVE.....	76
Barna Mezey DIE ÖSTERREICHISCHE STRAFVOLLZUGSPOLITIK IN UNGARN WÄHREND DER DIKTATUR (1849-1861).....	86
Erik Štenpien VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY SYSTÉMU KORPORACÍ VO FAŠISTICKOM TALIANSKU.....	96
Róbert Jäger NEDEMOKRATICKÉ KROKY VEDÚCE KU VZNIKU AUTONÓMIE SLOVENSKEJ KRAJINY V RÁMCI ČESKO - SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	102
Jan Čipkár WRIGHT'S DEONTIC LOGIC.....	110
Лемак О.В., Семерак О.С. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	116
Ladislav Vojáček ZMĚNY V ČESKOSLOVENSKÉM TRESTNÍM PRÁVU V LETECH 1948 - 1961.....	123
Erik Štenpien VZNIK FAŠISTICKÉHO DIKTÁTORSKÉHO REŽIMU V TALIANSKU.....	132
Переш І.Є. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ ОСНОВНИХ БЛОК ВЛАДИ (1993 - 1997 pp.).....	138
Копча В. В. КОНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ Й. ТІСО (1939-1944 роки).....	145
Болдижар М.М. СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНОГО СУДУ НА ЗАКАРПАТТІ - ПРОЯВ АНТИДЕМОКРАТІЇ ТА ДИКТАТУРИ.....	149

³ Správa o činnosti verejného ochrancu práv, september 2004. Bratislava, Kancelária verejného ochrancu práv 2004. - S.28.
⁴ Zuzana Fialová. L'udské práva / Slovensko. 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. - Bratislava, 2004). - S.198-199.

Шандор Ф. Ф. ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ НА ІНСТИТУТ ПОЛІТИКИ (соціально-правові взаємовідносини між інститутами релігії, держави та політики).....	152
Маркус Т.І. ФАКТОРИ ОБМЕЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ДОСВІД УКРАЇНИ.....	158
Маляр В.В. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРАТУРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНОЇ УСТАНОВИ РАДЯНСЬКОЇ ДИКТАТУРИ.....	165
Турянця В.В. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ВСТУПУ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	170

Підписано до друку 26.10.2006. Формат 60x84/8. Умовн. друк. арк. 17.99.
Облік.-вид.арк. 16.57. Друк офсетний. Зам. № 154. Наклад 110.

Видавництво УжНУ «Говерла»
м.Ужгород, вул.Капітульна, 18.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції – Серія 3т №32

16. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід (монографія) / В.М.Новіков, Н.П.Сітнікова, Л.А.Мусіна, В.В.Семенов. – К.: НАН України, Ін-т економіки НАНУ, 2003.
17. Степаненко В. Причини і чинники помаранчевої революції//Сподівання на іншу Україну. Президентські вибори 2004 та навколо них: думки, настрої, оцінки людей / За ред. С.Макеєва. – К.: Інститут соціології НАН України, 2005.
18. Хандріх Л. Економічний розвиток незалежної України // Україна: кам'янистий шлях до демократії: 36. ст./ Фонд ім.Ф.Еберта. Упоряд. та редак. В.І.Андрійко та Г.Курт. – К.: Заповіт, 2002.

SUMMARY

Kokorskyi V. SOCIAL AND ECONOMIC RESPONSIBILITY OF THE STATE IN TRANSFORMATION SOCIETY

Defining as the dominant tendencies of the XX century spreading of phenomena of the social and responsible state, author analysis the real essence of social and economic process in the independent Ukraine. The author has come to conclusion about the necessity of creating the strategic course which will be corresponded to the specific features of our economic, political and social-cultural environment.

В. КОПЧА, В. ЛЕМАК (Ужгород)

СТАНОВЛЕННЯ І НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В 1993-2001 рр.

Проблеми конституційного правосуддя, правового захисту Конституції є актуальними для вітчизняної юридичної науки. Модель українського конституційного правосуддя вже стала предметом дослідження цілої групи вчених, чого не можна сказати про зарубіжний досвід організації правового захисту Основного закону. У першу чергу це стосується тих країн, які вже стали повноправними членами Європейського союзу.

Дана стаття має своєю метою дослідження організації і обсягу юрисдикції Конституційного суду Словацької Республіки, його порівняння з вітчизняним органом конституційного контролю.

Слід зауважити, що в державно-правовій історії Словацької Республіки мав місце епізод створення і діяльності органу правового захисту конституції. У 1939 р. Конституцією Словаччини було передбачено створення конституційного сенату, котрий мав здійснювати нагляд за конституційністю нормативно-правових актів [1].

Після поділу федерації орган конституційного контролю в незалежній Словацькій Республіці розпочав діяльність 17 березня 1993 р., після того як був призначений весь склад суддів, голова і заступник голови Конституційного суду СР [2]. З часу свого заснування цей державний орган став головною опорою демократичного режиму та конституційної законності. Особливо це проявилось після 1994 р., коли він виступав основною противою до Уряду та депутатської більшості в Національній раді СР.

Відзначимо, що Конституційний суд СР є судовим органом із особливою юрисдикцією, котра полягає в можливості охорони конституційного ладу. Основні принципи його конституювання, компетенції, склад і статус його суддів встановила Конституція СР в статтях 124-140 [3]. Питання

організації Конституційного суду, провадження справ у ньому та статусу його суддів Національна рада СР 20 січня 1993 р. врегулювала окремим законом (№ 38/1993) [4].

Місцем розташування суду стало м. Кошице (а не столиця), що пов'язано із забезпеченням долагових умов для незалежного провадження в справах за участю вищих органів державної влади.

Конституційний суд СР складався до реформи 2001 р. з 10 суддів, на чолі з Головою, котрий мав одного заступника. Справи розглядалися пленумом та колегіями в складі трьох суддів. Процедура призначення суддів цього органу була врегульована ст.11 Закону "Про організацію Конституційного суду СР, порядок розгляду ним справ та про статус суддів". Висунути кандидатів на посади суддів і подати їх до Національної ради вправі члени парламенту, Уряд, голова Конституційного суду, голова Верховного суду, Генеральний прокурор, громадські організації юристів, наукові установи. Із запропонованих кандидатів Національна рада подає двадцятьох до Президента, котрий протягом одного місяця і призначає із них десятьох суддів. Він же призначає з їх числа Голову Конституційного суду та його заступника. Вимоги для зайняття посади судді: громадянин СР, котрий вправі бути обраним до Національної ради, досяг 40 років, має вищу юридичну освіту та не менше 15 років юридичного стажу.

Строк повноважень суддів – 7 років з правом повторного призначення. Вони вступають на посаду зі складанням присяги до рук Президента СР. Відзначимо, що у першому складі сформованого в 1993 р. Конституційного суду СР із загальної кількості 10 суддів троє раніше працювали суддями судів загальної юрисдикції, двоє – у централь-

них органах виконавчої влади, четверо – викладачами вищих навчальних закладів [5].

Положення ст.ст. 12 і 13 вказаного Закону формулюють підстави для припинення повноважень судді Конституційного суду. По-перше, його повноваження закінчуються завершенням строку, на який він був призначений. По-друге, суддя вправі подати у відставку, письмово звернувшись із таким проханням до голови Суду. В такому випадку його повноваження завершуються через два місяці після подання прохання про відставку. По-третє, в разі обрання судді депутатом парламенту або призначення членом Уряду, його повноваження завершуються в день вступу на ці посади. По-четверте, суддя Конституційного суду може бути звільнений з посади Президентом СР в таких випадках: а) набув законної сили обвинувальний вирок суду за вчинення суддею навмисного злочину; б) Конституційний суд прийняв дисциплінарне рішення щодо судді, діяння якого є несумісним із подальшим зайняттям посади судді; в) в разі повідомлення Голови суду про те, що суддя не бере участі в роботі суду більше одного року або щодо нього компетентним судом прийнято рішення про визнання його недієздатним.

Додамо до наведеного, що судді Конституційного суду СР користуються правом недоторканості, відповідно до якого вони не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності чи взяті під варту без згоди Конституційного суду. Причому, якщо Суд такої згоди не дає, кримінальне переслідування судді і в майбутньому стає неможливим.

Перелік повноважень органу конституційного правосуддя в цій країні є достатньо широким. Спочатку виділимо такі з них, які безпосередньо належать до сфери конституційної юрисдикції.

Отже, відповідно до ст.125 Основного закону СР в редакції 1992 р. Конституційний суд вирішує питання про відповідність між: 1) законами та Конституцією або конституційними законами; 2) постановами Уряду, нормативними актами, прийнятими міністерствами чи іншими органами державної влади, та Конституцією, конституційними законами або іншими законами; 3) нормативними актами органів місцевого самоврядування і Конституцією або іншими законами; 4) нормативними актами місцевих органів державної влади та Конституцією, іншими законами або іншими нормативними актами; 5) нормативними актами та міжнародними документами, обнародуваними в спосіб, встановлений законом.

Наведений перелік засвідчує, що Конституційний суд СР здійснює охорону не лише верховенства Основного закону, тобто вирішує питання конституційності, а й фактично забезпечує основні засади режиму законності в країні, а також відповідність нормативних актів міжнародним договорам, учасником яких є Словацька Республіка. Відзначимо, що такий спосіб формулю-

вання цієї групи повноважень беспрецедентно для європейської практики здійснення конституційної юрисдикції передбачає можливість для Конституційного суду СР розгляду справи, наприклад, про відповідність змісту навіть муніципального нормативного акту нормам міжнародного договору, учасником якого виступає Словацька Республіка.

У випадках, коли Конституційний суд визнає нормативні акти невідповідними Основному закону (в значенні його ст.125) повністю або частково, у відповідній частині вони визнаються нечинними, а органи, котрі прийняли такі нормативні акти, зобов'язані протягом шести місяців привести їх у відповідність. Рішення Конституційного суду, завважимо, не підлягають оскарженню.

Крім того, орган конституційного контролю в Словацькій Республіці вирішує такі питання: а) розв'язує спори між центральними органами державної влади, якщо закон не встановлює, що ці спори повинен розв'язувати інший державний орган; б) розглядає заперечення щодо незаконних рішень, прийнятих центральними і місцевими органами державної влади і органами місцевого самоврядування, якими були порушені основні права і свободи громадян, якщо захист цих прав не підпадає під юрисдикцію іншого суду; в) здійснює тлумачення конституційних законів у конфліктних ситуаціях; разом з тим Конституційний суд не може з власної ініціативи коментувати, чи узгоджуються пропоновані законодавчі або інші нормативні акти з Конституцією та конституційними законами; г) розглядає скарги щодо рішень, які підтверджують або заперечують дійсність мандата депутата Національної ради СР; д) встановлює конституційність і законність виборів до Національної ради СР та до органів місцевого самоврядування; е) розглядає скарги щодо результатів референдуму; встановлює відповідність рішення про розпуск або зупинення діяльності політичної партії чи політичного руху конституційним та іншим законам; є) розглядає обвинувачення у державній зраді, яке висувається Національною радою СР проти Президента СР.

Порядок розгляду Конституційним судом справ врегульований статтями 18-36 вищевказаного Закону. Проведення в справі розпочинається за поданням таких суб'єктів: а) не менш як однієї п'ятої членів Національної ради; б) Президента СР; в) Уряду СР; г) будь-якого суду; д) Генерального прокурора; е) будь-якої особи, права якої підпадають під дію ст. 127 Конституції (що встановлює повноваження КС розглядати заперечення щодо незаконних рішень, прийнятих центральними та місцевими органами державної влади і органами місцевого самоврядування, якими були порушені основні права і свободи громадян). Перерушені основні права і свободи громадян. Перерушено також, що Конституційний суд може розпочати провадження в справі за інформацією, поданою фізичними і юридичними особами, котрі

заявляють про порушення своїх прав. За результатом розгляду справ Конституційний суд приймає рішення та виносить висновки. На основі рішення про визнання правового акту неконституційним відповідний правотворчий орган приводить правовий акт у відповідність з Конституцією СР протягом 6 місяців. Якщо протягом вказаного терміну цього не було зроблено, визнаний неконституційним правовий акт втрачає чинність автоматично [6].

Правовий статус Конституційного суду СР та процес його інституціоналізації, який мав місце в 1993 р., дозволяють зробити ряд висновків. По-перше, реальне створення цього вже через кілька місяців після проголошення незалежності засвідчує розуміння політичною елітою високої ролі органу конституційного правосуддя в системі влади демократичної держави та в правовій системі загалом.

По-друге, вищевказані повноваження Конституційного суду СР дозволяють зробити висновок: він здійснює контроль не лише за конституційною законністю (під якою у вітчизняній юридичній науці розуміється "режим відповідності поведінки (діяльності) суб'єктів конституційно-правових відносин нормам конституції та конституційних законів, що зовні виражається у своєчасному виданні, систематизації, зміні і скасуванні конституційних за змістом та формою законів, а також в їх неухильному додержанні, точному і однозначному виконанні і правильному застосуванні всіма державними та недержавними інституціями, громадянами" [7]), а й за законністю нормативно-правових актів, які видаються всіма органами державної влади та органами самоврядування.

По-третє, процедура призначення суддів Конституційного суду СР, їх статус виступали надійною гарантією незалежності. Практика 1993-1998 рр. засвідчила, що він залишався чи не єдиною державною інституцією, котра змогла в умовах авторитарного управління нормально здійснювати свої повноваження, захищаючи конституційні основи демократії.

Одночасно строк повноважень суддів Конституційного суду СР (7 років) та можливість їх повторного призначення викликали сумніви з огляду на гарантії незалежності суддів. Голова Конституційного суду першого складу М. Чіч з цього приводу заважив, що необхідність конституційних змін у цьому напрямі обумовлюється кількома обставинами, передовсім тою, що суддя, який намагатиметься отримати повторне призначення, стає лояльним до політичних суб'єктів з надією добитися висунення ними своєї кандидатури [8]. На його думку, дана проблема вимагала нового конституційного врегулювання, що і було здійснено в лютому 2001 р.

В ході конституційної реформи лютого 2001 р. [9] корекції зазнала й словацька модель конституційної юрисдикції, причому зміни стосувалися і

складу Конституційного суду СР, і обсягу його повноважень.

З метою розширення обсягу юрисдикції Конституційного суду СР до розділу першого глави сьомої Основного закону СР, норми якого врегульовують функціонування цього органу, були внесені три нові статті – ст.125а, 125б і 127а.

Відповідно до ст.125а до повноважень Конституційного суду було віднесено вирішення справ про відповідність конституції і конституційним законам тих міжнародних договорів, які вже підписані і для яких необхідно згоду Національної ради СР. Подання по такій справі може внести до Конституційного суду СР Президент СР або Уряд СР перед тим, як подати підписаний міжнародний договір на розгляд парламенту. В разі, якщо органом конституційної юрисдикції буде встановлено невідповідність міжнародного договору конституції і конституційним законам, його ратифікація стане можливою лише після внесення відповідних змін до конституції чи конституційного закону.

Наведене повноваження Конституційного суду СР пов'язане з вимогами адаптації правової системи до потреб європейської інтеграції, процес якої, зрозуміло, мав відбуватися саме через укладення міжнародних договорів та їх імплементації до правової системи країни.

Положення ст.125б наділили Конституційний суд СР повноваженням здійснювати перевірку предмету петиції, під якою збираються підписи громадян з метою проведення референдуму за народною ініціативою, чи предмету постанови парламенту про призначення референдуму з метою визначення їх відповідності конституції і конституційним законам. Подання з цього приводу до органу конституційного правосуддя вносить Президент СР до виголошення референдуму. Справа розглядається в строк, який не перевищує 60 днів з дня прийняття подання і в разі, якщо Конституційний суд СР встановить невідповідність петиції чи постанови парламенту конституції і конституційним законам, референдум не оголошується.

Третя з нових статей, які розширювали юрисдикцію Конституційного суду СР – 127а – надала йому право розглядати справи про скарги органів місцевого самоврядування на неконституційне або незаконне втручання держави до їх права на самоврядування. Якщо Конституційний суд СР визнає скаргу обгрунтованою, ним встановлюється, в чому саме полягає порушення права на самоврядування, який конституційний або звичайний закон був порушений такою дією. Орган конституційної юрисдикції вправі таку дію припинити, заборонити відповідному державному органу провадити певну діяльність, вжити заходів до відновлення ситуації, котра мала місце до порушення права на самоврядування. Наділення Конституційного суду СР таким повноваженням повинно було сприяти реформі публічного управління, одним із напрямів

мом якої було зміцнення місцевого самоврядування, гарантій його функціонування.

Крім того, конституційні зміни стосувалися й інших питань юрисдикції Конституційного суду СР. По-перше, доповненням до ст.128 Основного закону СР встановлювався загальнообов'язковий характер тлумачення Конституційним судом СР Конституції і конституційних законів із спірних питань. По-друге, доповненнями до ст.129 йому надавалися ще два повноваження: а) про визначення конституційності і законності виборів Президента СР; б) про встановлення відповідності Конституції і конституційним законам рішення про виголошення надзвичайного стану та інших рішень, які випливають з нього.

Змінювався також склад Конституційного суду СР та частково – порядок його формування. Відповідно до нової редакції ст.134 Основного закону СР Конституційний суд складається вже з 13 (а не 10) суддів. Національна рада СР готує подання з кандидатурами на посади суддів, причому кількість кандидатів повинна вдвічі перевищувати кількість вакантних посад, а призначає суддів Президент СР. Частиною другою цієї ж статті Конституції СР змінювався й термін повноважень суддів – з 7 до 12 років, що, поза сумнівом, мало посприяти деполітизації цього органу, а частиною третьою, хоч і не змінювалися вимоги для зайняття посади судді, проте визначалося, що одна і та ж особа не могла бути призначена на цю посаду більше одного разу.

Цим самим було скасовано одну із вад (з огляду на досвід європейських країн) органу конституційного правосуддя як інституції. Важко не погодитись із позицією фахівців, котрі окремо досліджують цю проблему, про те, що й занадто короткі, і занадто тривалі строки повноважень суддів конституційного суду перешкоджають їх незалежності: короткий термін веде до їх залежності від виборів представницького органу, а тривалий – до їх ізоляції від суспільства [10].

Окрім того, згідно ч.ч.3 і 4 цієї ст.136 саме Конституційному суду СР було надано право давати згоду на кримінальне переслідування та взяття під варту суддів і генерального прокурора і в разі, якщо він такої згоди не надасть, кримінальне переслідування або взяття під варту щодо названих посадових осіб під час виконання ними своїх повноважень є неможливим.

Зміни до Основного закону СР розширили також перелік видів діяльності, на які для суддів Конституційного суду СР поширюються правила щодо несумісності. Крім членства в політичній партії, визначеному ще редакцією 1992 р., ч.2 ст.137 Конституції СР встановлює їх у обсязі, аналогічному для депутатів Національної ради СР. Додамо до цього, що новою редакцією ч.2 ст.138 Конституції СР встановлено нову підставу для звільнення судді Конституційного суду СР з посади Президентом СР – якщо припиняється його право бути обраним до Національної ради СР.

Характер змін і доповнень норм Основного закону щодо статусу Конституційного суду СР однозначно дозволяє констатувати, що цей орган, внаслідок розширення юрисдикції і часткових змін у процедурі свого формування, зміцнив свої конституційні позиції.

Порівнюючи статус органу конституційного контролю Словацької Республіки з статусом Конституційного суду України, можна впевнено констатувати, що і за обсягом юрисдикції, і за гарантіями належного функціонування словацька модель конституційного правосуддя виступає на порядок ефективнішою.

У чому це проявляється? По-перше, в обсязі конституційної юрисдикції, котрий є набагато ширшим за відповідний обсяг в Україні. Одночасно таке "розширене" розуміння конституційного правосуддя навряд чи є виправданим. Наприклад, Конституційний суд СР розглядає справу про відповідність закону нормативно-правового акту органу місцевого самоврядування – зрозуміло, це може призвести до надмірної завантаженості суддів. Забезпечуючи режим законності в нормотворчій сфері країни загалом, Конституційний суд СР забезпечує до того ж верховенство міжнародних договорів на території країни – може, наприклад, розглянути справу про відповідність рішення муніципальної ради чи старости нормам міжнародного договору.

По-друге, спосіб призначення суддів Конституційного суду в Словацькій Республіці є, на нашу думку, більш оптимальним з огляду на необхідність деполітизації цієї інституції. По-третє, гарантії незалежності суддів, зокрема їх право недоторканості (імунітет від лише від окремих процесуальних дій, як арешту чи затримання, а від кримінального переслідування), дозволяють їм більш ефективно здійснювати свої повноваження.

1. Mikule V. Federalni ústavní soud skutečnosti // Právo a zákonost č. 3/1992. – S. 130.
2. Rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993-1997 / Zodpovedný redaktor. Kresak P. – Bratislava: Kalligram, 1999. – S. 25.
3. Ústava Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFR č. 460/1992. – S. 2674-2676.
4. Zákon o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov z 20. januára 1993 // Sb. zákonov č. 38/1993. – S. 222-231.
5. Переш І. Особливості формування Конституційного суду Словацької Республіки у контексті європейського досвіду // Регіональні студії. 2002. – №5. – С. 65.

6. Rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993-1997 / Zodpovedný redaktor Kresák P. – Bratislava: Kalligram, 1999. – S. 34-35.
7. Ткаченко Ю.В. Проблеми конституційної законності в Україні. Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Х., 2001. – С. 6.
8. Čič M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. – Bratislava, Matica Slovenska, 1997. – S. 296.
9. Predseda Národnej rady Slovenskej republiky Vyhlasuje úplne znenie Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných ústavným zákonom č. 244/1998 Z.z., us-tavným zákonom č. 9/1999 Z.z. ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z. // Sb. zákonov č. 135/2001. – S. 1538-1560.
10. Rousseau D. La justice-constitutionnelle en Europe. – P., Montchrestien, 1998. – S. 56.

SUMMARY

Kopcha V., Lemak V. THE FORMATION AND REFORMATION OF THE CONSTITUTIONAL LAWMAKING IN SLOVAK REPUBLIC DURING 1993-2001
 The article deals with the problems of organization and jurisdiction authority of the Constitutional Court of Slovak Republic. The authors compare the status of the body of the constitutional control in Slovak republic with the status of Constitutional Court in Ukraine and make the conclusion, that both by the scope of jurisdiction and by the functioning guarantees, Slovak model of the constitutional lawmaking is more efficient.

В. ЛАЗОРИК (Ужгород)

ВИШЕГРАДСЬКА ГРУПА ЯК ПРИКЛАД РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Нині ми можемо констатувати, що більшість посткомуністичних країн в Центральній та Східній Європі достатньо успішно пройшли шлях від комунізму до демократії. Кожна з країн обирала для себе власну стратегію і тактику цього процесу, однак кінцевою його метою була побудова вільного громадянського суспільства, формування гідних умов для життя громадян цих країн. Вони мали взірць, якого намагалися додержуватися, і прагнули опинитися на тому ж рівні розвитку — Західна Європа та її наддержавне об'єднання Європейський союз.

Однак головне питання було в тому, яким чином цього можна було досягти. Хтось діяв по-одиночці, а хтось навпаки — спробував проводити процеси трансформації та інтеграції спільно, сформувавши регіональне інтеграційне об'єднання — Вишеградська група, до складу якого входять Чехія, Словаччина, Угорщина та Польща.

Ця організація (заснована 1991 року) пройшла в своїй історії різні етапи. Були періоди тісної співпраці і партнерства, були й загрози повного розпаду, дезінтеграції. Та, незважаючи на це, вона досягла свого. 2004 року усі країни члени Вишеградської групи стали членами Європейського союзу, тобто Західна Європа визнала їх успіхи в процесі трансформації власних політичних систем, способів управління економікою тощо.

Метою даного дослідження є саме прагнення розкрити специфічність спільно шляху країн-членів Вишеградської групи до європейських стандартів життя, навіть підкреслити унікальність

даного досвіду не лише для посткомуністичних країн, а й для держав в інших регіонах світу, що наразі перебувають на стадії трансформації. Безумовно, цей досвід є корисним і для України, яка так само, як і країни-члени Групи прагне побудувати тісні зв'язки з ЄС та НАТО, розвивати ринкові механізми в економіці, побудувати громадянське суспільство, подолати національні непорозуміння всередині держави і в недалекому майбутньому набути членства в ЄС та НАТО.

Останнім часом в Україні підвищується інтерес до регіональної взаємодії, інтеграції та вдалого процесу трансформації, що відбувся в країнах-членах Вишеградської групи. Можна відзначити появу нових наукових досліджень з цієї проблематики, зокрема, статтю Єви Кіш «Феномен Вишеграду», в якій автор розкриває особливості процесу співпраці між країнами-членами організації на різних стадіях її становлення, та статтю Галини Неленко «Вишеградська Четвірка матиме на Заході те, що заробить на Сході», в якій досліджується подальша доля організації, після того, як вона досягла своєї первинної стратегічної мети — інтегрувалася до євроатлантичних структур. Ці статті вийшли друком в журналі «Політика і час» у 2005 та 2006 роках.

Кінець ХХ століття став для країн Центральної та Східної Європи періодом зміни пріоритетів власного суспільно-політичного розвитку в результаті розвалу однієї імперії і поступового шляху до іншої, демократичної, більш близької за ду-

хом і світоглядним спрямуванням, враховуючи попередню, докомуністичну, історію їх розвитку.

Іншими словами, у вищевказаних країнах проходив процес трансформації, який передбачав докорінну зміну політичних інститутів, створення нових умов життя для громадян цих країн, побудову нормального громадянського суспільства, за зразками Західної цивілізації.

Відповідно до визначення, „Трансформація“ (від лат. transformatio — перетворення, зміна) — перетворення соціальних інститутів, соціальних структур, що часом супроводжуються їх докорінною зміною [7, 293]. Це визначення підкреслює докорінну зміну соціальних інститутів, тобто зміну їх внутрішньої структури і світоглядного спрямування, визначення нових пріоритетів у власній діяльності, нових цілей і завдань.

Процес трансформації для країн Центральної та Східної Європи (далі ЦСЕ) був безпосередньо пов'язаним з іншим, не менш складним і тривалим процесом — „інтеграції“ — сукупність політичних процесів, спрямованих на зближення, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках єдиної держави чи кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам [5, 48].

Як часто полубляють підкреслювати високопосадовці і науковці з країн Центральної та Східної Європи, на початку 90-х років ХХ століття відбувався процес повернення держав регіону до „великої сім'ї“ європейських народів, від якої їх свого часу було відірвано, після Другої світової війни, в результаті встановлення біполярної системи світу та поділу Європи на Західну (демократичну) та Східну (соціалістичну). Саме цьому процесу і була присвячена зміна соціальних структур, відновлення старого світогляду, нове сприйняття європейських цінностей, побудованих на основі ліберально-демократичної парадигми. Іншими словами, країни Групи декларували намір „повернення до Європи“ [3, 20].

Однак шлях до цієї спільної мети ускладнювали багатьма чинниками, які необхідно було подолати у достатньо стислі строки. І як не дивно, ці ускладнення походили, в першу чергу, не з самих країн-членів Вишеградської групи, а з Європи. Річ в тім, що європейські чиновники мали зовсім протилежні погляди на майбутню інтеграцію країн-членів об'єднання до Європейського союзу. Мова йшла і про економічну доцільність, і геополітичну складову загальноєвропейської політики, тощо.

Самі країни-члени Вишеградської групи досить чітко визначили мету співпраці і своє місце в Європі. У Декларації про співробітництво, що була підписана урядами трьох країн у 1991 році (тоді ще існувала єдина Чехословаччина), було чітко визначено наступне:

1) Бажання усунути залишки комуністичного панування в Центральній Європі;

2) Бажання подолати історичну ворожнечу між країнами Центральної Європи;

3) Віра в те, що спільними зусиллями буде легше досягти успіху у виконанні соціальних трансформацій і процесі інтеграції до Європи;

4) Спорідненість ідей щодо формування політичної еліти в країнах [11].

Ці пункти яскраво свідчили про прагнення країн групи трансформуватися, подолати наслідки комуністичного минулого, сформувати в державах нові умови життя і побудувати громадянське суспільство.

Крім того, посткомуністичні уряди країн-учасниць Групи чітко висловили бажання формувати у своїх країнах демократичні інститути, розвивати свої економічні відносини із Західною Європою на засадах ринкових принципів.

Однак геополітична ситуація на континенті після розвалу соціалістичного табору вимагала від країн ЦСЕ чітких і швидких кроків назустріч Заходу. В іншому випадку могла б виникнути ситуація, при якій країни-члени Вишеградської групи стали б довгостроковими „буферами“ між ЄС та Росією, а у гіршому випадку, взагалі опинилися б під політичним впливом Москви. До речі, ледь не спіткала подібна доля Словаччину, що за часів урядування В. Мечіяра мала дуже тісні зв'язки з Кремлем і практично заморозила власну євроатлантичну інтеграцію.

Окрім політичної складової, країни регіону прагнули будувати відповідно до західних зразків свої економічні відносини. В грудні 1992 року Угорщина, Польща, Чехія та Словаччина підписали Центральноєвропейську угоду про зону вільної торгівлі (далі СЕФТА), до якої 1996 року приєдналася Словенія, згодом — Болгарія, Румунія та Хорватія. Угода передбачала створення зони вільної торгівлі промисловими товарами протягом декількох років шляхом поступової взаємної відмови від мита та інших нетарифних обмежень.

Великим досягненням СЕФТА стало стрімке зростання об'ємів торгівлі між країнами-членами асоціації. «Однак набагато більшим досягненням стало те, що СЕФТА «навчила» народи Центральної і Східної Європи жити по-європейськи, розвиватися в умовах інтеграції. А успіх об'єднання частково переконав західних європейців у необхідності розширення ЄС, про що ще в 1993 році вони не хотіли і чути» [4].

Формальне потепління відносин між Західною Європою та країнами Центральної та Східної Європи відбувалося досить динамічно. Ще до 1991 року, тобто до розпаду Радянського Союзу, переважна більшість країн регіону здобула членство в Раді Європи. Чимало політиків з Брюсселя, Парижа, Бонна, Лондона стали вголос говорити про можливу перспективу приєднання цих країн до своєї спільноти. Однак, коли прийшов час прийма-